

X Baloža brigāde Rīga

AR VADU UZ RĪGU

Turpmākie notikumi risinājās gausi. Valdība visu maija un jūnija mēnesi atradās uz "Saratova" un izturējās nogaidoši. Fon der Golcs lietoja atkal represijas un no jauna apcietināja A. Buševicu un F. Menderu, kā arī Tautas Padomes viceprezidentu G. Zemgaļu, "Latvijas Sarga" redaktoru A. Kroderu u.c. Pret likvidētās vācu kareivju padomes vadītājiem ievadīja izmeklēšanu, un tiesa viņiem piesprieda smagus sodus. Berlīnes "Freiheit" ievadrakstā teica: "Kareivju padome kavēja vācbaltu junkuru un ar viņiem saistīto valstsvācu virsnieku nodevīgo plānu īstenošanu. Tāpēc to likvidēja, un tagad izrēķinās ar padomes vadītājiem" [5.5.]. Berlīnē 9. maijā notika liela protesta sapulce pret šo tiesu. Tur runāja arī divi Liepājas padomes locekļi.

Kad vācu faktiskā vara bija pārdzīvojusi aprīļa satricinājumus, Golcs steidzās ievadīt nokavēto uzbrukumu Rīgai un Vidzemei. 22. maijā krita Rīga. Uzbrukumā piedalījās arī Baloža brigāde, kas iesoļoja Rīga tikai 23. maijā. No ziemeļiem Rīgai tuvojās igauņu armija ar latviešu Cēsu pulku. Maija beigās Landesvērs jau bija Siguldā, bet igauņi ieņēma Cēsis.

Šinī situācijā vairāki latviešu virsnieki devās ar kuģīti "Maigu" uz Igauniju, lai piedalītos Ziemeļbrigādes cīņās. Ieskatīju, ka mums, sociāldemokrātiem, nav ko kavēties vairs Liepājā, bet jācenšas vismaz vienai daļai tikt atpakaļ uz Rīgu. Bija svarīgi informēt tautu par patiesajiem apstākļiem un nepieļaut, ka Niedra ar savu "valdību" uzņemtos par Rīgas "atbrīvotāju".

Apspriedes ar Staprānu, un viņš ieteica doties ar vienu manas rotas vadu pie Baloža brigādes Rīgā. Es tam piekritu un sāku izraudzīt no rotas aktīvākos un politiski saprātīgākos karavīrus, kas visi bija LSDSP biedri. Tad apspriedos ar viņiem un noskaidroju uzdevumus. Atsaucība bija liela, un pāris dienu laikā 30 cilvēki bija gatavi doties ceļā.

Tad Staprāns man no "Saratova" atnesa stāba rīkojumu: ar vadu doties pulkveža Baloža rīcībā uz Rīgu. Pavēle bija izrakstīta uz leitnanta Tarenberga vārda, tāpat arī personīgā apliecība. To bija parakstījis galvenā štāba priekšnieks, ģenerālmajors Misiņš. Cik atceros, Staprāns paskaidroja, ka Tarenberga segvārds, ko viņš pats izdomājis, pieņemts, lai landesvēristi mani pa ceļam neaizturētu, ja es dotos uz Rīgu ar savu īsto vārdu.

Gatavošanās notika lielā steigā. Ar grūtībām izdevās sev sadabūt piemērotu uniformu, bet trūka gaŗo zābaku. Tos izdevās nopirkt no kāda vācu kareivja. Uz ielas viņš man uzprasīja, vai nevēloties nopirkt zābaku pāri, jo viņš evakuējoties atpakaļ uz Vāciju. Iegājām kādos vārtos, kur es uzmēģināju zābakus. Izrādījās, ka tie man derēja. Es tos iegādājos par lētu naudu. Arī maniem 30 kareivjiem bija jāietērpjas pašiem par saviem līdzekļiem. Tomēr griba cīnīties bija tik liela, ka neviens par to nekurnēja.

PIE ULMAŅA UZ "SARATOVA"

Dienu pirms izbraukšanas saņēmu aicinājumu no "Saratova" doties pie ministru prezidenta Ulmaņa. Kad ierados uz kuŗa un apsveicinājos, viņš teica: "Maisās te visādi, šeit jau nevar brīvi runāti iesim augšā uz kapteiņa komandas vietu!" Es paraudzījos apkārt un redzēju vienīgi dažus valdības ministrus. Redzams, Ulmanim lielas uzticības

pret viņiem nebija.

Kad uzkāpām augšā, Ulmanis man teica apmēram tā: "Tu nu brauksi uz Rīgu. tas ļoti labi. Tad jau Tu varēsi tur arī nokārtot Tautas Padomes lietas, un lai Rīgas iedzīvotāji tiek informēti par politisko stāvokli. Niedra 26. maijā ir jau pārcēlies uz Rīgu. Gādā nu, lai viņš nepiemāna rīdziniekus! No partijām (viņš domāja pilsoniskās partijas) tur nekas nav gaidāms, to jau redzējām Liepājā. Domāju, ka Tev, ar sociāldemokrātiem, tas izdosies". To teicis, viņš izņēma no kabatas aploksni ar lielāku naudas summu (neatceros vairs, cik daudz) un deva to man, teikdams: "Tas izdevumiem". Atbildēju, kā pienācās: "Tiks izdarīts, prezidenta kungs! Paldies par uzticību!" Ulmanis man draudzīgi spieda roku, un tā mēs šķīrāmies.

28. maija priekšpusdienā no Liepājas stacijas atgāja mūsu vilciens uz Priekuļi. Tur izkāpām, lai latviešu komandantūrā pie virsleitnanta Jāņa Kauliņa (vēlākā jaunsaimnieku partijas deputāta) saņemtu proviantu ceļam. Vēlāk vakarā devāmies ar vilcienu tālāk uz Jelgavu, kur nonācām nākošā rītā.

Jelgavā valdīja dīvains klusums, ielās nemanīja gandrīz nekādas kustības. Iedzīvotāji bija tā baltvācu terorā iebiedēti, ka uz ielām nerādījās.

Nolēmu pēc iespējas ātrāk tikt no Jelgavas ārā. Sāku ar savu vadu soļot pa Jelgavas-Rīgas šoseju. Kustība tur bija maza, un pēc pāris stundām sasniedzām jau Olaini, kur apstājāmies atpūtai. Sarunājām kādu Šķūtnieku, kas paņēma mūsu somas, bet paši devāmies tālāk. Vakarā sasniedzām Pārdaugavu. Tur atlaidām šķūtnieku. Pie Daugavas tilta kāds Landesvēra sargs mums noprasīja dokumentus, tad tikām tiltam pāri un beidzot bijām atkal Rīgā!

ATKAL RĪGAI

Bija pagājuši tieši seši mēneši, kopš atstāju Rīgu. Tagad tā bija pavisam klusa pilsēta. Vakarā ielās redzējām tikai retus gājējus. Laimīgā kārtā pie pasta satikām kādu man labi pazīstamu vecāku sievieti, zvērināta advokāta un radikāldemokrata F. Čikstēs māti. Viņa man tūlīt īsos vārdos atstāstīja pēdējo nedēļu notikumus. Kopš 22. maija Rīgā valdot asiņains vācu terrors: jau pirmās dienās pēc pilsētas ieņemšanas, vairāki simti latviešu bez kādas izmeklēšanas nošauti uz ielām. Tagad Centrālcietums pārpildīts ar apcietinātiem un tur katru nakti nošaujot latviešus.

Drūmā noskaņojumā soļojām krēslā tālāk pa toreizējo Suvorova [tagad Kr. Barona ielu] uz Baloža brigādes komandantūru. Apstājāmies garāmejojot uz brīdi pie mājas nr. 31. kur atradās mans vecais dzīvoklis. Uzgāju otrā stāvā un piezvanīju, bet neviens nenāca mani ielaist. Tas pats atkārtojās, kad zvanīju pie Jūlija Celma durvīm. Vēlāk noskaidrojās, ka vakaros un naktīs iedzīvotāji nevienu nelaižot iekšā, baidīdamies no vācu kareivjiem, kas laupot un slepkavojot.

Soļojām tālāk uz Stabu ielu, kur bija Baloža štābs. Dežūrvirsnieks izrikoja mums pagaidu nakts mājas, un mani aizsūtīja pie virsleitnanta Tirzīša (mira Kanādā), kam esot savs dzīvoklis. No rīta, lai nākot pieteikties pie brigādes komandiera.

Otrā rītā vispirms devos atkal uz savu veco dzīvokli, kur bija palikusi manas mātes māsa Anna Veilande, ilggadīga valsts bibliotēkas darbiniece. Tagad viņa mūs ielaida, un beidzot es tiku savā vecajā istabā. Drīz satiku arī Jūliju Celmu, mūsu partijas Centrālkomitejas locekli. Abi nu

mani informēja sīkāk par lielinieku varas laiku.

Pirmā nedēļā, pēc Pētera Stučkas valdības nodibināšanās, strādnieku un lauku bezzemnieku vairums atbalstījuši padomju varu. Tad pamazām un pakāpeniski iestājusies uzskatu maiņa, līdz maijā sācies komunistu politisks un militārs sabrukums. To vēl pastiprināja legālā opozīcija, kas gan atzina padomju iekārtu, bet kritizēja LKP politiku un padomju ierēdņu rīcību. Opozīcija bija kreiso revolūcionāro sociālistu un žīdu Bunda organizēta.

Revolūcionārie sociālisti izdeva savu laikrakstu "Uz priekšu!", ko rediģēja E. Runcis [Arnis], Ž. Gruzevskis un dzejnieks Apsesdēls, kas, par piedalīšanos 1905. gada revolūcijā, bija notiesāts uz 10 gadiem spaida darbos. Vēlāk viņi bija pilsoniskās avīzes "Jaunākās Ziņas" redaktori, bet Apsesdēls darbojās arī kā Kultūras Fonda bibliotekārs. "Uz priekšu" kritizēja komunistu politiku un padomju rīcību. Komunistu prese revolūcionāros sociālistus gan visādi lamāja, bet nekādas represijas nepielietoja. Viņi bija ievēlēti arī Rīgas strādnieku deputātu padomē, kur veidoja opozīciju. Represijas sākās plašos apmēros martā, kad Igaunī Vidzemē un Golca kaņaspēks Kurzemē sāka virzīties uz priekšu, un Sarkanarmija cieta lielus zaudējumus. Tad revolūcionārie tribunāli piesprieda daudzus nāves sodus, kuņus publicēja presē. Pēc oficiālām ziņām nošauto skaits bija 1.000 kontrrevolūcionāri, bet patiesībā tas bijis vēl daudz lielāks. Ar Iekšlietu komisāra Lenčmaņa rīkojumu, Zaķu salā Rīgā, ierīkota koncentrācijas nometne. Izdarīja plašas apcietināšanas, kas galvenam kārtām vērsās pret baltvāciešiem, baronu dzimtām, vācu tirgotājiem un namu īpašniekiem. Apcietināšanas un nāves sodu skaits pieauga pēc Jelgavas krišanas, kad lieliniekiem bija lielas bailes par savas aizmugures drošību.

Jau pēc pirmajiem lielinieku varas mēnešiem, Rīgā un

citās pilsētās sākās liels pārtikas vielu trūkums, kas maijā sasniedza bada stāvokli. Tas radīja lielu nemieru strādnieku masās. Kad maija sākumā notika Rīgas strādnieku deputātu padomes pārvēlēšanas, metallstrādnieku lielā sapulce Rīgas cirkā, izgāza LKP sarakstu un ievēlēja opozīcijas kandidātus. Rīgas strādniekos bija noticis radikāls lūzums, un tie vairs neko labu no komunistiem negaidīja.

Dažu mēnešu laikā pilnīgu neveiksmi lielinieki bija cietuši arī laukos. Bezzemnieki bija neapmierināti, ka baronu muižas nesadalīja, bet dibināja "komūnas". Muižu kalpi bija sevišķi sašutuši, ka viņiem atņēma lopus, kuņģus nodeva komūnām. Lauksaimnieki bija neapmierināti par nemītīgajām pārtikas produktu rekvizīcijām, klausām un vēlāk nocietinājumu darbiem.

Manu tuvinieku un partijas draugu secinājums bija, ka lielinieki un viņu valdība nonākusi pilnīgā politiskā sabrukumā. Tam pievienojās arī militārās sakāves gan Vidzemē, gan Kurzemē. Mobilizētie latvieši nav gribējuši cīnīties par "padomju varu", kas tiem bija atnesusi badu, nāves sodus un laupījusi brīvību. Turklāt, sakarā ar neveiksmēm Krievijas frontēs, vairāki veco strēlnieku pulki pavasarī bija pārsvieti uz rietumu fronti, un Sarkanarmijai Latvijā bija grūtības turēt divas frontes pret igauņiem un vāciešiem. Kad Vidzemes Malienā risinājās Valmieras pulka uzbrukums, vairāki simti latviešu strēlnieku pārgāja viņu pusē.

Par LSDSP biedriem draugi pastāstīja, ka viņi nav vajāti. Rīgā palikušie partijas darbinieki varējuši strādāt kooperatīvos (Rikveilis, Straujānis, Lācis u.c.) un skolās (Dēkens, Kurševics, Dziļleja u.c.). Partiju legalizēt nav bijis iespējams, un nelegālu darbību viņi uzskatījuši par neiespējamu. Janvāra pirmajās dienās J. Celms par to izlaidis kādu paziņojumu. Cita lieta - tā viņi ieskatīja - būtu laikam

bijusi ar mani un pārējiem partijas vadoņiem, kas aizbrauca uz Liepāju. Tomēr raksturīgi atzīmēt, ka pie manas tantes Veilandes, kas palika mūsu dzīvoklī, drīz, pēc lielinieku ienākšanas Rīgā, privāti ieradušies viņai labi pazīstamie J. Daniševskis un J. Lencmanis un apjautājušies par manas un manu vecāku aizbēgšanas iemesliem. Daniševskis, toreiz Stučkas valdības vicepriekšsēdis, esot teicis: "Brūno gan nevajadzēja bēgt, viņam taču nekas nebūtu noticis!" Atzīmējams arī, ka vairāki Rīgā, Vidzemē un Jelgavā palikušie Tautas Padomes locekļi (Holcmanis, Vesmanis, Vārsbergs, Antons, Kasparsons u.c.) nav aizkārti, lai gan viņu skaitā bija vairāki Zemnieku savienības un citu pilsonisko partiju locekļi.

Vairāki pilsoniski darbinieki ieņēmuši pat augstākus amatus. Piemēram, vēlākais Iekšlietu ministrs un Saeimas deputāts E. Laimiņš bija kaņaskolas priekšnieks, pulkvedis G. Mangulis bija Padomju Latvijas armijas komandieris (vēlāk neatkarības laikā Tukuma kara apriņķa priekšnieks), pulkvedis P. Avens, viņa palīgs, neatkarības gados bija Talsu aizsargu pulka komandieris, vēlākais tieslietu ministrs V. Holcmanis bija augsts ierēdnis tieslietu resorā.

PIE PULKVEŽA BALOŽA

Ieguvis šo informāciju par faktisko attīstību lielinieku ieņemtā Latvijā, par ko mums Liepājā bija ļoti vājas ziņas, devos otrā dienā pie pulkveža Baloža. Nodevu viņam savu komandējuma zīmi un lūdzu atļauju, pēc Liepājas parauga, formēt Baloža brigādei brīvprātīgo rotu. Pulkvedis mani uzņēma laipni un tūlīt deva atļauju. Mani un Liepājas vadu ieskaitīja t.s. jaunformējamā spēkā, kas bija novietots vēlākajās Cēsu pulka kazarmās pie Grīziņkalna. Priekšnieks

bija kapteinis Zommers. Pie Baloža iepazinos ar pulkvedi Laimiņu, kas bija dezertējis no Sarkanarmijas un ieradies pie Baloža.

Atgriezies savā dzīvoklī, nolēmu tur novietot rotas kanceleju un iecēlu Brīvmani, LSDSP Liepājas komitejas locekli un vienīgo pusmūža vīru manā vadā, par rotas rakstvedi. Tūlīņ uzrakstīju sludinājumu ar aicinājumu iestāties 1. Rīgas apsardzības rotā. To kāds no maniem kareivjiem aiznesa uz "Jaunāko Ziņu" kantori. Šis Benjamiņa laikraksts, pieskaņojies Niedras režīmam, dabūja atļauju iznākt.

DIVU RĪGAS AIZSARDZĪBAS ROTU FORMĒŠANA

Panākumi bija labi. Nedēļas laikā rotā iestājās 250 brīvprātīgo, vairumā Rīgas strādnieki. Laba daļa no viņiem bija sarkanie strēlnieki, kas bija dezertējuši un palikuši Rīgā. Ziņa par manu ierašanos Rīgā un strādnieku rotas dibināšanu ātri izplatījās strādnieku aprindās. Atsaucība bija liela. Pēc kāda laika pie manis ieradās baltvācietis Hamans, vācu policijas 3. iecirkņa priekšnieks, un jautāja, vai šeit atrodoties tā "sociāldemokrātu rota" un vai es esot tās komandieris? Tālāk par sliekšni viņu nelaidu un paskaidroju, ka man vācu policijai nav nekādas izziņas jāsniedz. Ja viņam kas vajadzīgs, lai griežas pie mana priekšnieka pulkveža Baloža. Neko nepadzied, vācu policists aizgāja, bet bija saprotams, ka vācu iestādes sākušas interesēties par manu darbību. Taču pie Baloža viņš negriezās. Laikam negribēja nonākt konfliktā.

Tūlīt, pēc Baloža uzdevuma saņemšanas, liku maniem kareivjiem ieņemt pamesto, vēlāko Dailes teātra ēku (kur 1905. gada revolūcijas laikā atradās Federatīvās Komitejas

miteklis). Tur novietojām rotu un izdarījām pirmās apmācības. Pēc pāris dienām, latviešu dziesmām skanot, aizvedu rotu pa Brīvības ielu uz Esplanādes laukumu, kur turpinājām apmācības. Tas savīlņoja iedzīvotājus un rādīja, ka arī Rīgā ir latviešu kaŗaspēks! Pirms tam, Dailes teātra lielajā zālē, uzrunāju rotu, paskaidroju politisko stāvokli un aicināju nodot svinīgo solījumu Latvijas demokratiskai republikai. Pagaidu valdībai un Tautas Padomei. Vēlāk rotas mitekli pārcēla uz neatkarības laika Kaŗaskolas ēku. Pēc pirmās rotas saformēšanas jūnija sākumā dabūju Baloža atļauju formēt vēl vienu rotu, un arī šoreiz man bija labi panākumi: dažu dienu laikā pieteicās 200 brīvprātīgo! Tādā kārtā biju īsā laikā papildinājis jaunformējamo spēku ar apmēram 450 vīriem, kuŗu lielākā daļa bija rūdīti kaŗavīri. Rotā iestājās arī J. Celms, virsleitnants, vēlākais Lāčplēša ordeņa kavalieris un Saeimas deputāts, kā arī rakstnieks A. Deglavs. Tautas Padomes loceklis K. Kurševics u.c. pazīstami vīri. Atceros arī, ka jūnija sākumā Rīgā ieradās Marģers Skujenieks, kas apmeklēja manu rotas kanceleju un lūdza ļaut viņam pasēdēt klāt, man pieņemot jaunus brīvprātīgos. Viņš to ļoti vēloties novērot un piedzīvot. Protams, labprāt uzaicināju veco brīvības cīnītāju un ilggadējo draugu to darīt. Kā pirmais ienāca stalts un izskatīgs cilvēks strēlnieku uniformā, protams bez padomju zīmotnēm. Mans jautājums strēļķim bija: "Kāda pulka?" - "8. latviešu strēlnieku pulka". - "Gribat kaŗot pie mums?" - "Tieši tā!" - "Nu, tad apsveicu mūsu rindās". Es piecēlos un spiedu viņam roku, un mūsu rakstvedis pārņēma lietas tālāko kārtošanu. Paskatījos Skujeniekā un redzēju, ka viņam uz vaiga vizēja spoža asara. . . Viņš teica: "Paldies, ka es dabūju piedzīvot, ka sarkanie strēlnieki nāk nacionālā armijā un ka viņus saņem jaunās paaudzes sociāldemokrāts!" 1917. gadā Skujenieks bija "Brīvā Strēlnieka" pirmais redaktors.

Skujenieks man pastāstīja, ka viņš apmeklējis pulkveža Baloža stābu un cita starpā apjautājies Balodim, kā viņš vērtējot manu darbību brigādē. Balodis teicis dažus atzinīgus vārdus un piebilda: "Kalniņš man saformēja divas rotas un viens pats dubultoja jaunformējamo spēku sastāvu". Skujenieks arī pastāstīja, ka Liepājā mana aiziešana armijā, kas esot plaši zināma, izraisījusi sabiedrībā saviļņojumu: visi novērtējot to, ka sociāldemokrati darbos pierādījuši savu patriotisko stāju. Daudzi aizrādot, ka neviens pilsonisks Tautas Padomes loceklis neesot iestājies kā brīvprātīgais mūsu armijā. Visu to bija patīkami dzirdēt. Dažas dienas vēlāk man to vēl apstiprināja Liepājas pilsētas domes priekšsēdis Andrejs Petrevics, kas arī ieradās Rīgā, bet R. Ivanovs, vēlākais Satversmes Sapulces sekretārs, atstāstīja kādu sarunu ar Ulmani. Tas ļoti priecājoties par manu rīcību Rīgā un vairākkārtīgi esot to uzsvēris sarunās uz "Saratova"! Nu strādniecība esot krasi grozījusi savu stāju pret armiju. Uzskats tagad esot tāds: "Ja jau Brūno Kalniņš ar savu strādnieku rotu aizgājis kaņot par Latviju, tad arī citiem esot laiks to darīt".

UZSAUKUMS PAR PAGaidu VALDĪBU

Bija pienācis laiks rīkoties tālāk un pildīt Ulmaņa doto uzdevumu. Apspriedos ar agrāko grāmatrūpniecības strādnieku arodbiedrības darbinieku Jāni Jātnieku un uzdevu viņam sagādāt kādas spiestuves burtličus, kas būtu ar mieru salikt un iespiest uzsaukumu rīdniekiem, ar aicinājumu neatbalstīt nodevēja Niedras "valdību", bet pulcēties ap Pagaidu valdību, Tautas Padomi un demokratiskajām partijām, kas stāv par neatkarīgu un demokrātisku Latvijas republiku. Jātnieks šo lietu nokārtoja dažu stundu laikā. Viņš bija sarunājis Tūtera spiestuves burtličus Brīvības ielā, un

nomierinājis īpašnieku ar solījumu, ka viņa spiestuvi ieņemšot uz dažām stundām latviešu kareivji. Viņu pašu "aizturēšot". Tātad, viņam nebūšot nekādas atbildības par notikušo. Tad pavēlēja savam vadam doties uz Brīvības ielu un ieņemt spiestuvi. Tas notika jūnija pirmajā nedēļā kādā priekšpusdienā, bet ap pusdienas laiku mani kareivji izklīda pa Brīvības, Kr. Barona un Marijas ielu stūriem un rosīgi dalīja svaigi iespiestās lapiņas iedzīvotājiem, kas kāri ņēma tās pretī. Stundas laikā bija izdalīti 5. 000 uzsaukumi, un visa operācija sekmīgi paveikta. Vācu policija, pilnīgi pārsteigta, par notikušo dabūja zināt tikai pēc tam, kad lapiņas jau bija izdalītas! Kareivji priecīgi atgriezās rotas kancelejā un ziņoja, ka nekur nekādu starpgadījumu nav bijis.

Pulkvedim Balodim neko iepriekš neziņoju, jo baidījos, ka viņš to neatļaus, nevēlēdamies būt konfliktā ar vāciešiem. Kad lapiņu akcija bija paveikta, lūdzu J. Celmu aiziet uz brigādes štābu un pasniegt vienu eksemplāru Balodim, bet neziņot neko tuvāk par pašu akciju. Tā arī viņš izdarīja un vēlāk ziņoja, ka Balodis lasījis uzsaukumu ar prieku un jautājis, vai viņš to varot paturēt?

Uzsaukums bija sensācija. Ziņa par to ātri aplidoja plašas latviešu iedzīvotāju aprindas. Rīdzinieki nu pirmoreiz guva patiesu un skaidru informāciju par politisko stāvokli Latvijā un par ko viņiem jāstāv. Līdz ar to Niedras "valdība" bija atsegta kā uzurpātoru un baronu pakalpiņu iestāde. Naids pret vācu okupantiem stipri pieauga. Visi saprata, ka drīzā nākotnē Latvijas liktenim būs jāizšķiras atklātā cīņā pret vācu un latviešu reakcionāru spēkiem.

TAUTAS PADOMES ATJAUNOŠANA RĪGĀ

Bija jāveic nākamais darbs - atjaunot Tautas Padomes

darbību Rīgā. Stājos sakaros ar dažiem pilsonisko partiju vīriem un lūdzu viņus sasaukt visu Rīgā esošo Tautas Padomes locekļu apspriedi. Tā notika jūnija sākumā. G. Zemgaļa krājkases telpās, Kr. Barona ielā 3. Tur sniedzu ziņojumu par notikumu attīstību Liepājā un izteicu ministru prezidenta vēlēšanos, lai Tautas Padomes locekļi atjauno darbību arī Rīgā. Apspriedē piedalījās 12-15 Tautas Padomes locekļi: no pilsoņiem advokats Antons, prof. Vārsbergs, redaktors Bankavs u.c. , no sociāldemokrātiem Celms, Dēķens u.c. Tautas Padome pēc tam sanāca uz vēl kādu sēdi. Vēlāk Rīgā no Liepājas ieradās Tautas Padomes viceprezidents G. Zemgals. Ar Tautas Padomes locekļu sanāksmēm tika aktivizētas latviešu demokrātiskās partijas, kas sāka nelegāli pulcēties. Atceros arī, ka Tautas Padome pilnvaroja mani, Antonu un Vārsbergu pieprasīt no militārām iestādēm atļauju izdot savu dienas laikrakstu. Mēs apmeklējām kādu Landesvēra stāba preses iestādi un izteicām savu prasību, aizrādot, ka iznākošie laikraksti neizsaka Rīgas iedzīvotāju vairākuma ieskatus. Tomēr atļauju mums nedeva.

Atjaunojās arī LSDSP organizācija. Sasaucu savas rotas kancelejā visus Rīgā palikušos Rīgas komitejas locekļus, kā arī citus partijas aktīvistus. Viņu skaits bija lielinieku varas laikā pavairojies ar vairākiem darbiniekiem, kas bija atgriezušies no bēgļu gaitām Krievijā. Nolēmām sameklēt Rīgas organizācijas biedrus un informēt viņus par stāvokli, aicinot atbalstīt partijas cīņu pret baronu reakciju un Niedras nodevību. Pamazām ieradās arī vairāki darbinieki no Liepājas, to skaitā F. Menders.

Kā LSD Jaunatnes Centrālkomitejas priekšsēdis, atjaunoju arī šo organizāciju. Daļa gan bija lielinieku propagandas ietekmēta un pieslējusies tiem. Tomēr vairums bija palikuši uzticīgi sociāldemokrātijai un labprāt piedalījās

savienības atjaunošanas darbā. Jauniešus sekmīgi organizēja mana draudzene E. Karlsonē.

LANDĒSVĒRA ASINSDZĪRES

Tā izdevās pāris nedēļu laikā sākt un iedarbināt divas organizācijas, kas varēja strādāt atklāti, brīvības stundai sitot. Līdz tam laikam vēl bija jāaizrit trim nedēļām. Pagaidām Rīgā, sevišķi maija beigās un jūnija sākumā, trakoja Landesvēra asins dzīres. Vācu karaspēka ienākšanas pirmajās dienās, cilvēkus šāva uz ielām bez kādas izmeklēšanas, un to darīja landesvēristi pēc savas patikas. Apšāva latviešus, kas vien gadījās tēmēklī - i Jaunus, i vecus, gan sievietes, gan vīriešus. 4. jūnijā Landesvēra komandieris Flečers izdeva pavēli, ko izlīmēja uz ielu stūriem: "Ich verhaenge das Standsrecht ueber die Stadt Riga", kurā paziņoja, ka katru, kas pēc plkst. 18.00 vakarā parādīsies uz ielas, nošaus. Nāves sods bija piedraudēts arī tiem, kas "iespiedīs un izplatīs, bez vācu gubernatora pārvaldes atļaujas, iespieddarbus". (Tieši šajās dienās mēs iespiedām mūsu uzsaukumu Rīgas iedzīvotājiem.) Jūnija sākumā vairākus tūkstošus apcietināja un novietoja līdz pēdējai iespējai pārpildītajā Centrālcietumā. Tur katru nakti notika apšaušanas. Šāva arī cirkā un t. s. Pfaba pilī [tagad Rakstnieku savienības mitekļis], kur atradās vācu žandarmērija. Kāds Berlīnes "Freiheit" korespondents, kas toreiz strādājis Centrālcietuma kancelejā, ziņoja, ka piecās dienās [no 5. līdz 10. jūnijam] tur nošauti 1.109 latvieši. Pēc manas informācijas nošauto kopskaits pārsniedza 3.000 cilvēku.

Ierados Pfaba pilī, lai izgalvotu kādu man pazīstamu LSD jaunatnes savienības darbinieci, kas man arī izdevās.

Šinī slepkavu iestādē vēroju, ka visi darbinieki bija tērpti Landesvēra uniformās, un rīkotāji bija baroni. Personālā bija arī vairākas sievietes, īstas "Flinten Weiber". Slepkavošanu pārtrauca tikai pēc divām nedēļām, kad atmodās sabiedroto pārstāvji un personīgi ieradās Rīgā. Arī LSDSP Centrālkomiteja no Liepājas bija skarbi protestējusi pret masu slepkavībām Rīgā. Jau 27. maijā mēs griežamies ar sevišķu uzsaukumu pie Vācijas strādniekiem ["Ein Appell an das deutsche Proletariat"], kuŗā darījām vācu vairākuma sociāldemokrātu partiju un Šeidemaņa vadīto Vācijas valdību atbildīgu par izrēķināšanos Rīgā.

CĒSU KAUKAS UN KĻŪMĪGA BALOŽA NEITRALITĀTE

Landesvēra slepkavošanai drīz pienāca gals. Igauņu armija un latviešu Cēsu pulks tuvojās Rīgai un jūnija sākumā sasniedza Cēsu-Raunas līniju. 5. jūnijā notika pirmā sadursme ar Landesvēru, bet 19. jūnijā Landesvērs iesāka uzbrukumu igauņu-latviešu kaŗaspēkam. 20. un 21. jūnijā niknas kaujas risinājās ziemeļos no Cēsīm. Tās 22. un 23. jūnijā beidzās ar Igauņu un latviešu uzvaru. Landesvērs un valstsvācu dzelzs divīzija nekārtībā bēga Rīgas virzienā.

Diemžēl šinī vēsturiskajā kaujā pret latviešu tautas mūžseniem ienaidniekiem nepiedalījās Baloža brigāde. Balodis paskaidroja, ka viņa kaŗaspēks ieturēs neitrālu stāvokli. Vēl pārsteidzošāk, Balodis izsūtīja vairākas rotas no Rīgas uz austrumu fronti Vidzemes Malienā, kaut gan Sarkanarmija bija nekārtībā atkāpusies un tur pozīcijās bija Valmieras pulks. Ja Balodis būtu toreiz devies palīgā ziemeļniekiem, tad Golca uzbrukums būtu izjucis jau sākumā. Tagad abu pušu spēki bija puslīdz vienādi, bet

Baloža 5.000 kaŗavīru piedalīšanās dotu mūsu pusei lielu pārsvaru un apdraudētu ienaidnieka aizmuguri. Ziemeļnieki pieprasīja, lai Balodis groza savu nostāju, bet viņš atteicās to darīt. Tad Valmieras pulka komandieris, kam bija sakari ar Baloža brigādes daļām, pulkvežleitnants Jansons nosūtīja Balodim rakstisku ultimātu: līdz 23. jūnijam pievienoties ziemeļniekiem, bet pretējā gadījumā "es ar Jums pārtraucu visus sakarus un pielīdzinu Jūsu kaŗaspēka daļas Landesvēram". (Valmieras pulka vēsture, 128. lpp.) Bet arī tas nelīdzēja. Balodis turējās pie Ulmaņa uzskatiem, kuŗš 18. jūnijā rakstīja Tautas Padomes loceklim O. Nonācām Valkā: "Laiks prasa no mums atturību un mērenību iekš mūsu izturēšanās pret muižniecību. "

Baloža neitralitāte radīja lielu nemieru rīdziniekos un sevišķi, politiskajās aprindās. Sasaucu LSDSP Rīgas komitejas un Rīgā esošo Tautas Padomes locekļu apspriedi, kas bija vienprātīgi pret Baloža neitralitāti. Nolēma J. Celmu sūtīt pāri fronteī un darīt ziemeļniekiem zināmu mūsu nostāju. Valkā turklāt darbojās partijas organizācija, kas aktīvi piedalījās ziemeļnieku cīņās. Jūnija vidū Celms nonāca pie ziemeļniekiem.

Slavenās Cēsu kaujās igauņi un ziemeļnieki smagi sakāva Golca kaŗaspēku un trieca to uz Rīgu, lai dzītu pāri Daugavai un tālāk, ārā no Latvijas. No galīgas sakāves viņus paglāba Sabiedroto misijas, kas 3. jūlijā uzspieda mums Strazdmuižas pamieru, pēc kuŗa vāciešiem gan līdz 5. jūlijam bija jāatstāj Rīga, bet nebija nekādas garantijas, ka viņi atstās arī Jelgavu un Kurzemi. Tomēr uzvara Cēsu kaujās izšķīra Latvijas likteni: muižniecības un valstsvācu monarchisti bija sakauti un vairs nespēja pagriezt atpakaļ vēstures ratu, kaut arī to vēlreiz mēģināja panākt oktobrī. Cēsu kauju dienu, 22. jūliju, vēlāk Satversmes Sapulce izsludināja par valsts svētku dienu, bet, Ulmaņa diktatūras laikā, Balodis panāca, ka 22.

jūnija svinēšanu atcēla; tāpat viņš lika izgriezt no Valmieras pulka vēstures lapu, kur bija iespiests pulkveža Jansona ultimāts! Vēsturi ar šādiem varas aktiem nevar grozīt, jo fakti paliek fakti. Nav noliedzams, ka vēlākais ģenerālis Balodis, visizšķirošākajā brīdī, nepalīdzēja ziemeļniekiem, bet pasīvi noskatījās, kā tie kaujas par Latvijas brīvību!

UZVARAI

Liktenīgajā vakarā un naktī no 3. uz 4. jūliju biju nozīmēts par dežūrvirsnieku brigādes jaunformējamā spēka kazarmās. Uz turieni brigādes stābs telefonēja, ka vācieši atstāj viņu ieņemtās valsts un pašvaldības ēkas un militārās novietnes. Mans uzdevums bija sūtīt mūsu karavīrus pārņemt vācu atstātās vietas. Nepārtraukti izsūtīju gan vadus, gan veselās rotas uz stāba norādītajām vietām. Igauņu rota, kas bija formēta no Rīgas igauņu brīvprātīgajiem, patvarīgi aiznesās uz Vecmīlgrāvi, padzirdējuši, ka tur ienācis igauņu karaspēks. Manā rīcībā, cik atceros, bija desmit rotas, bet ap pusnakti konstatēju, ka kazarmas bija iztukšotas un man vairs nebija ko sūtīt. To arī pieteicu brigādes stābam. Kazarmās ieradās arī atsevišķi dezertieri, kas negribēja vairs sekot vāciešiem. Viens tāds bija kāds krievu kapteinis no Līvena krievu nodaļas, kas ļoti lūdza pieņemt viņu latviešu armijā. To viņam atļāvu, un gadu vēlāk sastapu viņu Rēzeknē, kur viņš kādu laiku komandēja 9. Rēzeknes kājnieku pulku.

6. jūlijā ziemeļnieku karaspēks ienāca Rīgā, soļojot pa Brīvības ielu. Lielas ļaužu masas tos jūsmīgi apsveica un dalīja puķes. Svinīgā sagaidīšana notika Brīvības bulvārī. Tur uz ietves pie Esplanādes apstādījumiem bija Balodis ar savu štābu un Rīgā esošie Tautas Padomes locekļi. Stāvēju kopā ar M. Skujenieku un vērojām lieliskās gaviles, kas atskanēja,

kad parādījās pirmās Cēsu kauju uzvarētāju rindas, ar Latvijas ziemeļarmijas pavēlnieku pulkvedi Jorģi Zemitānu uz balta zirga priekšgalā!

Liepāju vācieši bija spiesti atstāt jau 23. jūnijā. 27. jūnijā Pagaidu valdība atstāja "Saratovu", lai atgrieztos savās agrākajās telpās. Man bija prieks dzirdēt, ka policijas pienākumus pilsētā bija pārņēmusi mana sociāldemokratiskā jauniešu rota. Drīz pēc tam, 8. jūlijā, valdība ar "Saratovu" atgriezās pa jūras ceļu Rīgā. Arī šoreiz, kopā ar Tautas Padomes locekļiem, biju sagaidītajos Daugavmalā. Atbrauca arī mans tēvs, kas jau kopš februāra bija cīnījies par mūsu lietu Berlīnē, Veimārā un Bernē, informēdams Hugo Hāzi un citus Neatkarīgo sociāldemokrātu vadoņus, un piedalīdamies Sociālistiskās Internacionāles kongresā. Pa šo laiku viņš bija izslimojis smagu tīfu kādā Berlīnes slimnīcā. Aizvedu viņu uz veco dzīvokli, ko viņš bija priecīgs atkal redzēt. Liepājas posms nu bija galā. Valsts politiskā vadība atgriezta mūsu galvaspilsētā. Likās, ka sāksies daudz maz normāli apstākļi. Bet nekā tamlīdzīga. Cīņa vēl nebija galā. . .